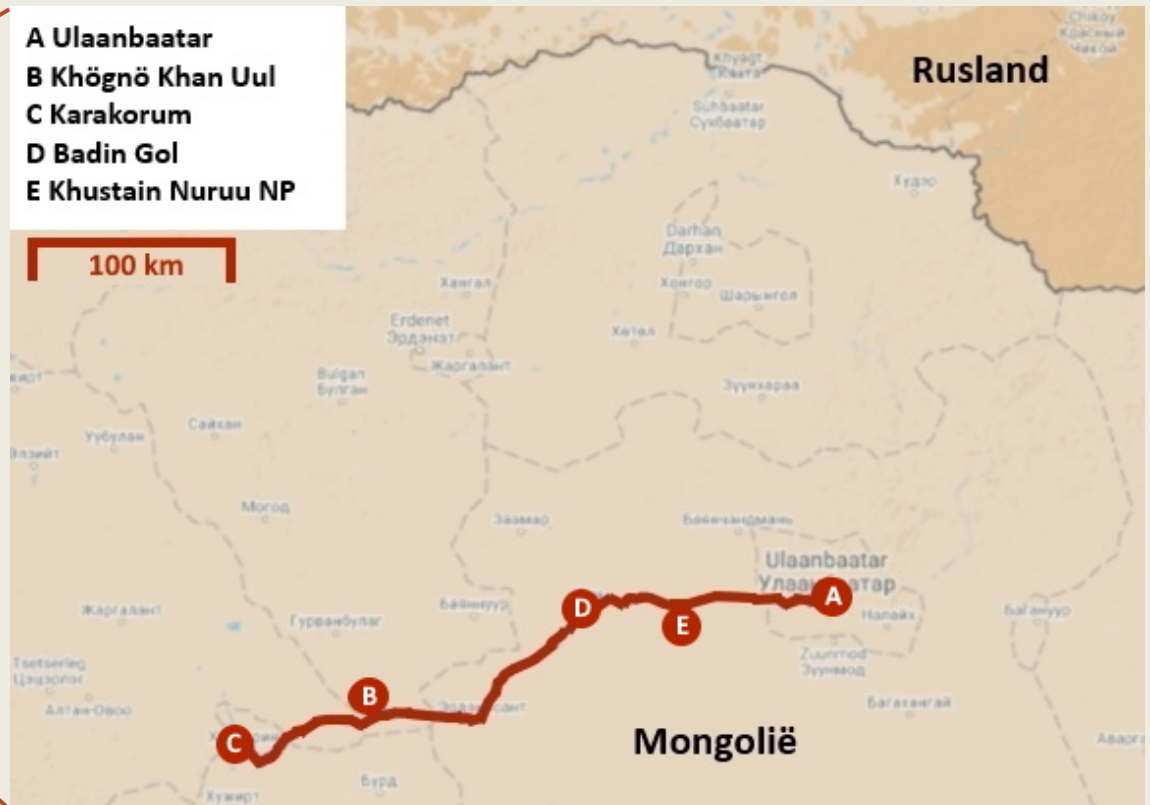
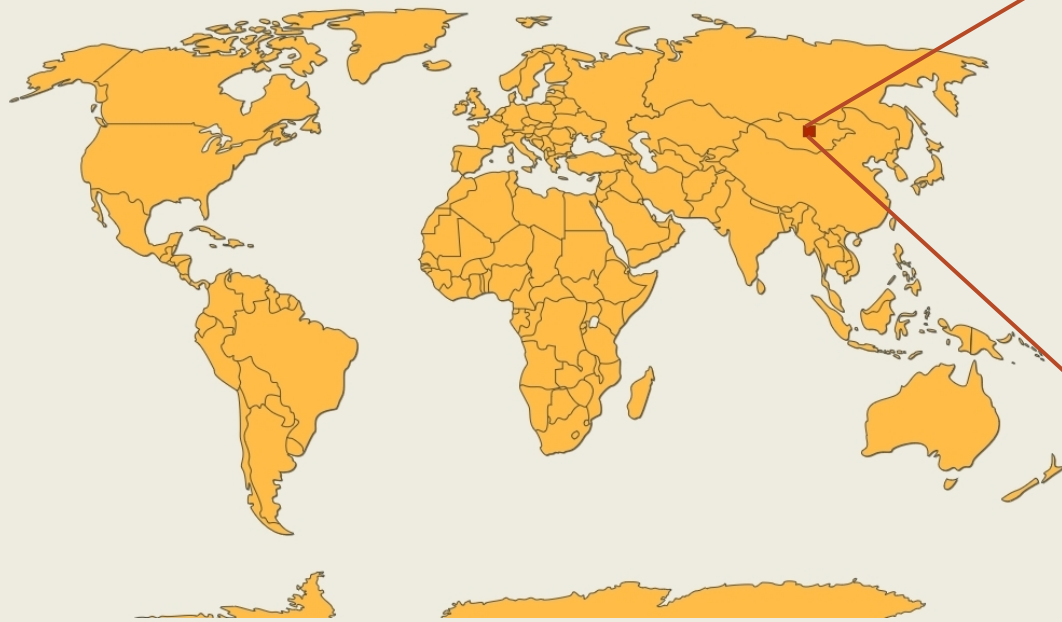


Stof is al wat rest

Mongolië | Anno 2013

Zaterdag 20 juli | Ulaanbaatar – Hoyor Zagal 2
Zondag 21 juli | Hoyor Zagal 10
Maandag 22 juli | Hoyor Zagal – Ulaanbaatar 20



Zaterdag 20 juli | Ulaanbaatar – Hoyor Zagal

De uitstekende asfaltweg voert ons quasi kaarsrecht door onmetelijke, licht golvende groene steppen westwaarts. Hier en daar staan kuddes paarden of geiten te grazen, af en toe duikt in de verte een *ger* op, de typische witte, ronde tent van Mongoolse nomaden. Vrachtwagens met een hoog opgebonden vracht van wol staan naast de weg klaar om naar de hoofdstad te vertrekken.

Onze tocht zal ons in twee etappes naar Karakorum brengen, de mythische oude hoofdstad van de Mongolen, ruim 360 km van de hoofdstad Ulaanbaatar verwijderd. Een busrit van ruim vijf uur door de steppen, veel afwisseling biedt dat niet. Reisgids Batmunkh acht dan ook het ogenblik rijp om even zijn professorenmuts op te zetten – milieuwetenschappen vormen zijn specialiteit – en een tipje op te lichten van de sluier die over enkele hedendaagse problemen van Mongolië ligt.

Om te beginnen de woestijnvorming. Op Antarctica na zijn alle continenten daar het slachtoffer van. Maar het zijn vooral noordelijk Afrika en centraal en westelijk Azië die het hard te verduren hebben. Woestijnvorming houdt in dat de grond steeds minder vruchtbaar wordt en er steeds minder planten groeien. Waar je vroeger bijvoorbeeld 10 grassprietjes per cm² telde, zal je er nu maar 9 meer aantreffen. De opwarming van de

aarde is daar debet aan, maar ook het gedrag van de mensen.

De laatste zestig jaar is het zelfs erg snel achteruit gegaan met die grassprietjes. Gemiddeld zou de zomertemperatuur met 2 °C gestegen zijn. Vermoedelijk kampt ondertussen 70 % van Mongolië met woestijnvorming. Dat leren ons althans de wetenschappelijke waarnemingen van de hoeveelheid regenval, de uitdroging van de natuurlijke waterbronnen, de wijze waarop de nomaden met het

land omgaan, het aantal uren zonneshijn, ...

Wat Mongolië nodig heeft, zijn langdurige zachte regens – een perspectief dat ons niet meteen aantrekt

Juli – deze maand dus – is regenmaand in Mongolië. Maar het gros van het regenwater verdampt nog voor het in de bodem kan doordringen. Kortstondige slagregens verdampen te snel. Wat Mongolië nodig heeft,



Asfaltweg Ulaanbaatar –
Karakorum

zijn langdurige zachte regens – een perspectief dat ons niet meteen aantrekt. Vruchtbare oppervlakte is te schaars, enkel in het noorden van het land zijn er voldoende rivieren.

Ondertussen schuiven links enkele reusachtige velden koolzaad voorbij. Uit de zaden van de geel bloeiende planten wordt olie gewonnen.

Droogte is echter niet het enige natuurfenomeen dat Mongolië parten speelt, zet Batmunkh zijn betoog voort. Zowat om de tien tot vijftien jaar zwermen miljoenen trekspinkhanen vanuit Siberië over Mongolië uit. Waar ze neergestreken zijn, rest er onvoldoende gras om het vee te voeden. In de winter bekopen de dieren dat vaak met hun leven.

Ook de witte steppemuis strooit roet in het eten. Vanaf haar twintigste levensdag zit ze aan het schaarse gras te knabbelen, na amper twee maanden begint ze zich enthousiast voort te planten. Vijf maal per jaar werpt ze 12 tot 17 jongen – een genetische nachtmerrie. Bovendien zijn ze moeilijk uit te roeien, want ze bouwen weerstand op tegen gif.

De ontginning van delfstoffen, dat is nog zo'n probleem. Steenkool, koper en zelfs goud is er bij de vleet in de Gobi. Allen daarheen dus. Maar voor de frêle natuur is die industriële drukte een ware ramp.

Met de onverharde pistes is het al niet veel beter. Voor elke kilometer asfaltweg telt Mongolië veertien kilometer onverharde wegen. Zelf hebben we al kunnen vaststellen hoe die pistes doorgaans breed uitwaaiëren in parallelle sporen. Maar dat verkeer werpt stof op en verplettert schriële plantjes, peroreert Batmunkh, ons subtiel confronterend met onze eigen ecologische voetafdruk.

Zelfs de nomaden weten niet meer hoe ze met hun steppe horen om te gaan. Gras vormt de basis van elke nomadencultuur. Om hun dieren vet te mesten en toch hun graaslanden in stand te houden, zagen nomaden er vroeger niet tegen op om de ganse zomer en herfst door geregeld te verhuizen. Maar tegenwoordig schromen ze zich niet gras te maaien en voor de winter te stockeren – pure horror voor een rechtschapen nomade. En dat terwijl hooi drie tot zeven keer minder proteïnes oplevert dan vers gras.

Eertijds gaf de traditionele mix van opvoeding en bijgeloof jonge Mongooltjes van kindsbeen de juiste reflexen mee – niet plassen in een meer, niet jagen tijdens het paarseizoen, niet toelaten dat het vee het jonge lentegras begraast. Tegenwoordig moet onderwijs die opdracht waarmaken, aldus Batmunkh – mensen bewust maken van de ecologische problemen en van ieders persoonlijke verantwoordelijkheid.

Ondertussen zoeven we gezwind westwaarts. Gemiddeld halen we net geen 70 kilometer per uur. Op een heuvelrug met de

onvermijdelijke *ovoo*, een sjamanistisch bouwwerk van gestapelde stenen, genieten we van een weids uitzicht over de steppe, terwijl chauffeur Bagi even verpoost.

Hij confronteert ons subtiel met onze eigen ecologische voetafdruk

Na de problemen met de natuur laat Batmunkh zijn licht over de Mongoolse medemens schijnen. Een stelsel van ziekteverzekering kent Mongolië niet, maar voor medische onderzoeken en hospitalisatie komt de overheid wel tussen. Ook zwangere vrouwen krijgen ondersteuning, want in dit onmetelijke land ziet de overheid graag wat meer volk rondlopen. Dat komt neer op een financiële ondersteuning van twee jaar na de bevalling. Voorts heeft iedereen recht op een pensioen en kunnen mensen met een fysieke beperking op een bescheiden financiële tegemoetkoming rekenen.

Discriminatie van vrouwen is er wettelijk niet, maar op het platteland overheerst nog steeds een zeer conservatief verwachtingspatroon ten aanzien van vrouwen. Toch besteedt de Mongoolse samenleving traditioneel veel meer aandacht aan de opvoeding van meisjes dan jongens. Jongens worden immers geacht zelf hun plan te kunnen trekken. Doorgaans zijn meisjes daarom beter opgeleid dan jongens. Zo ook Batmunkhs zusje, dat meer opleiding genoten heeft dan hijzelf of zijn jongere broer.

Daar komen dan weer huwelijksproblemen van. Die pientere Mongoolse meisjes zijn immers niet zo tuk op een nomadische – versta boertige – partner, en gaan op zoek naar beter opgeleide mannen en een hogere sociale status. Zo komen buitenlanders in het vizier.

Koreaanse mannen, om te beginnen. De Koreaanse maatschappij is immers zeer competitief ingesteld en daarom valt er geregeld een man uit de boot. Die gaat dan op zoek naar een Mongools vrouwtje. Maar die zijn doorgaans beter opgeleid, wat dan weer tot spanningen leidt. Een Koreaanse man verwacht immers een vrouw aan de haard, wat tot frustraties aan beide zijden leidt, en zelfs ruzies met geweld. Recent onderzoek heeft uitgewezen dat 52 % van deze vrouwen er een einde aan wil maken. Aan hun huwelijk, wel te verstaan.

Ook Chinese mannen zijn er te kust en te keur. In China telt de generatie van 18 tot 35 jaar immers drie mannen voor elke vrouw, beweert Batmunkh. Verwende kinderen zijn dat, die bovendien uitsluitend op een mannelijk nageslacht uit zijn. Zodra de echografie aantoont dat het met het geslacht van de foetus fout zit, willen ze van niets anders dan een abortus horen. Dat belet niet dat zowat de helft van de Mongoolse vrouwen die met een buitenlan-

der trouwen, het met een Chinees doen. In eigen land worden ze daarvoor met de nek aangekeken. Want met de historische vijand het bed delen staat bijna gelijk aan landverraad.

Mongoolse vrouwen nemen 90 % van de huwelijken met buitenlanders voor hun rekening. Maar ook Mongoolse mannen willen wel eens over de grens kijken. De eersten die dan in het vizier komen, zijn de Japanse meisjes.

Van huwelijken naar mensenhandel is maar een kleine stap voor Batmunkh. Vakkundig bakent hij eerst nauwkeurig het terrein af. Ontvoering met het oog op slavenarbeid, orgaanhandel en handel in seks-slavinnen, dat is wat hij onder mensenhandel verstaat. Jaarlijks worden 2 500 tot 3 000 Mongoolse vrouwen naar China gelokt – vooral Beijing, Sjanghai, Macao en Hongkong – met advertenties die hoge lonen voor weinig geld beloven.



Wat volgt is klassiek. Hun paspoort wordt afgenomen, hun loon volstaat amper om hun schulden af te lossen.

Als na vijf tot tien jaar de houdbaarheidsdatum van deze jongedames verstreken is, worden ze voor jongere exemplaren gedumpt.

de advertentiesector strenger te controleren en de straffen tot 30 jaar op te trekken, probeert de overheid weerwerk te bieden. Want, zo voegt hij er met een zweem van spijt aan toe, de doodstraf bestaat niet meer in Mongolië.



Ruststop in Erdenesant

Bij hun terugkeer in Mongolië kennen ze echter de knepen van het vak en worden ze zelf snel actief in de branche.

Onlangs nog werd een vrouw tot amper zes jaar veroordeeld voor het smokkelen van dertig vrouwen, schampert Batmunkh. Door

In de verte zien we een vreemd uitgedoste man te voet door de steppe trekken. Een merkwaardig gezicht is dat, want een Mongool die een beetje bij zijn zinnen is, komt zonder zijn paard zijn ger niet uit. Die dap-

pere eenzaat is een *badartchin*, een lamaïstische wandelmonnik die er een levenswijze van gemaakt heeft om met zijn hele hebben en houden op zijn rug door de eindeloze steppe te trekken.

Elke avond zoekt hij een onderkomen bij een familie in een ger. In ruil voor kost en overnachting zal hij dan verhalen vertellen. De volgende ochtend zal hij weer verder trekken.

Eertijds waren *badartchins* voor nomaden in de afgelegen steppe het enige aanspreekpunt als er een lamaïstische ceremonie gehouden moest worden, bijvoorbeeld om een geschikt tijdstip vast te leggen voor een reis of een huwelijk. Toen de Mantsjoes het in Mongolië voor het zeggen kregen, probeerden ze de *badartchins* het werken onmogelijk te maken. Want als je een volk onder de knoet wil houden, kan je wandelende gazetten missen als kiespijn. Toch bleven de *badartchins* in de 18e en de 19e eeuw een vertrouwd beeld in de Mongoolse steppe. Het was wachten op de moderne tijd om

deze traditie te zien wegwijnen. Maar ze bestaat nog, zoals we zelf in de verte kunnen vaststellen.

Steeds grijzer wordt de lucht. Vanaf het middaguur vallen de onvermijdelijke regendruppels. Nabij [Erdenesant](#) duikt de Mongoolse versie van een [Raststätte](#) op. Chauffeur Bagi heeft een rustpauze verdiend. Aan de linkerkant van de weg is er een modern tankstation, aan de overkant staat een aaneengesloten rij van een twintigtal huisjes in de meest uiteenlopende, bonte kleuren – groen, rood, oranje, lila. Kennelijk kan je er eten, alhoewel eenzame vrachtwagenchauffeurs er vermoedelijk ook voor meer intieme vormen van dienstverlening terecht kunnen.

Een tankwagen hobbelt over het oneffen terrein voor de huisjes. Als een vreemde puist voert hij boven op zijn cilindrische tank een grote kartonnen doos met zich mee. Daar blijkt een fonkelnieuwe koelkast in te zitten, zeer waarschijnlijk in Ulaanbaatar aangekocht. Kennelijk is er een deal gesloten



Tankwagen met bijzondere lading



Luifels openen na de regen



Hoyor Zagal



Ger – Interieur



met de chauffeur van de tankwagen en heeft die zich bereid verklaard om de koelkast te transporteren.

Een zwarte Subaru zonder imperiaal wordt naast de tankwagen gereden. Spontaan verzamelen behulpzame mannen zich op en rond de tankwagen, klaar om de handen uit de mouwen te steken. Voorzichtig laten ze de doos van de tankwagen zakken. Een dunne plaat piepschuim wordt op het dak van de terreinwagen gelegd. Zonder veel omhaal wordt de doos met de koelkast dwars op het piepschuim gepositioneerd. Aan weerszijden van de terreinwagen steekt ze ruim twintig centimeter uit. Dat volstaat voor twee mannen die op de achterbank van de Subaru plaatsgenomen hebben. Door het open raam grijpen ze met beide handen de verpakkinglinten van de doos. Als verankering van

de koelkast op het dak moet dat volstaan. De Subaru vertrekt met zijn aanwinst naar Erdenesant.

Een hobbelige aardeweg voert ons naar [Hoyor Zagal](#), ons zesde en laatste gerkamp. Reeds van ver kondigt de heuvel die het kamp domineert zich aan. Kwart voor twee is het bijna als de bus waggelend tot stilstand



komt. Met zijn 36 gers biedt het kamp alles wat wij nodig hebben, maar het kan niet verhullen dat het betere tijden gekend heeft. Kadavertjes van vele generaties vliegen sieren de bodems van de lampenkappen in het restaurant, vogeltjes hebben hun weg gevonden naar het gebinte boven de eettafels. De luifels op het dak van de gers worden opengelegd, kennelijk heeft het daarstraks ook hier



Sabelsprinkhaan

geregend.

Zo ver het oog reikt – tot aan de bergen dus – strekt de grassteppe zich rond het kamp uit. Dat gras blijkt de uitverkoren stek te zijn van sabelsprinkhanen. Hun naam danken ze aan de legbuis die als een sabel uit het achterlijf van de vrouwtjes steekt, bijna zoals de gifstengel van schorpioenen. Gevaarlijk is die legbuis niet, ze dient enkel om er eitjes mee in de bodem af te zetten. Overigens behoren sabelsprinkhanen, in weerwil van hun naam, niet tot de sprinkhanen maar tot de krekels.

Amper veertien kilometer hiervandaan bevinden zich twee kloosters. Ze dragen een rijke geschiedenis met zich mee, aldus Batmunkh, want ze zijn tweemaal verwoest. Niet alleen de bolsjewieken gingen hier in de 19e eeuw uit de bol, voordien hadden ook



Khögnö Khan Uul – Erdiin Khambiin Khiid (in de verte)

de West-Mongoolse Oirats de plek al eens verwoest.

De kloosters dragen een rijke geschiedenis met zich mee, aldus Batmunkh, want ze zijn tweemaal verwoest

Om daar wat van te begrijpen, moeten we terug naar de 17e eeuw. In het hartland van Mongolië waren de touwtjes toen in handen van een zekere Zanabazar. Voor ons is dat een nobele onbekende, maar hier staat hij bekend als de Michelangelo van de Steppe,

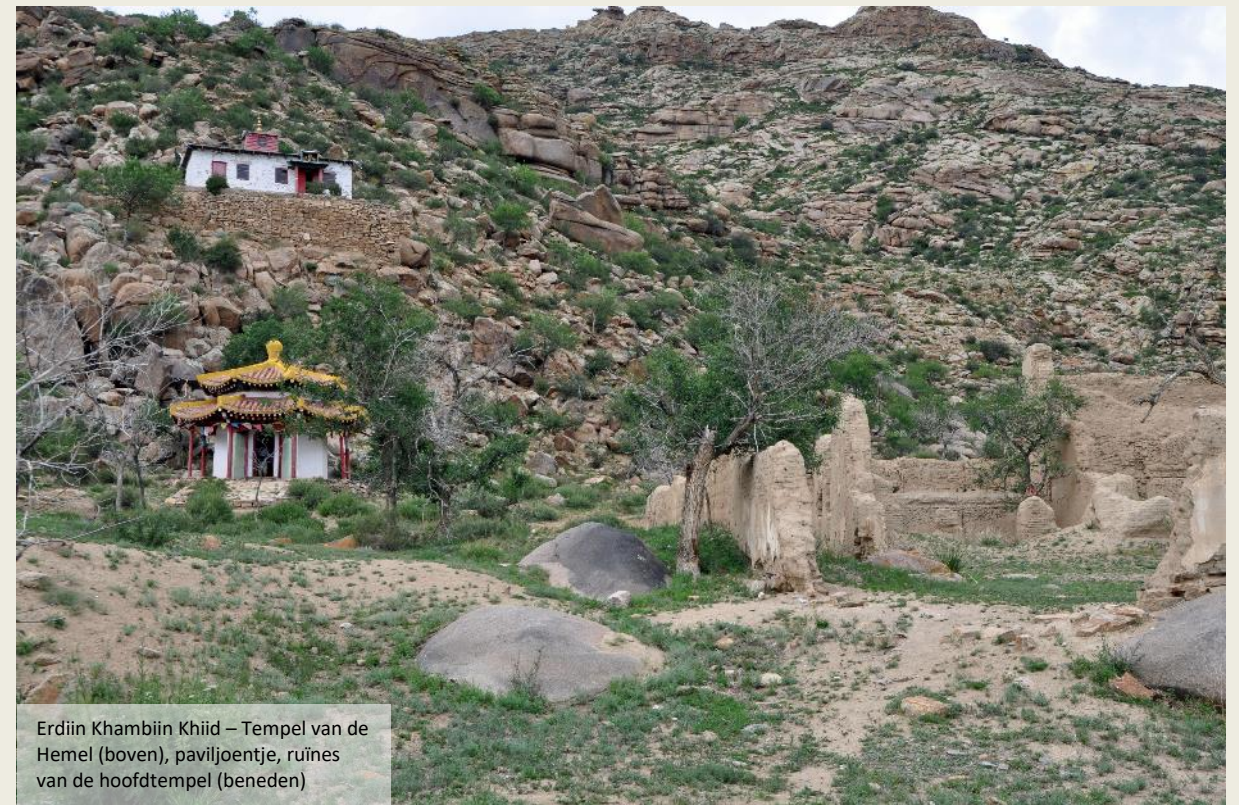
één van de grootste kunstenaars van Centraal-Azië en zelfs een rechtstreekse afstameling van Dzjenghis Khan. Vanuit die achtergrond had hij het tot religieus én politiek leider geschopt. Maar dat leiderschap stond onder druk. In het westen waren het de Oirats – verre voorouders van Batmunkhs moeder – die hun begerig oog op Centraal-Mongolië lieten vallen, in het oosten waren het de Mantsjoes in Beijing die een beetje gebiedsuitbreiding wel zagen zitten.

Uiteindelijk waren het de Oirats die hun aan-

spraken hard maakten. In 1640 vielen ze onder leiding van Zungar Galdan Bogichtu Centraal-Mongolië binnen, om daar vast te stellen dat iedereen – Zanabazar inbegrepen – de benen had genomen. Naar Binnen-Mongolië meer bepaald. Dat schoot Zungar dermate in het verkeerde keelgat dat hij alles wat naar boeddhisme zweemde, liet vernietigen.

Uiteraard stonden ook de beide kloosters op de zwarte lijst van de Oirats. Maar de monniken hadden de bui zien hangen. Weliswaar

lagen hun kloosters achter de bergen verscholen, toch kon de schittering van het gouden wiel op het dak van de tempel hun aanwezigheid verraden. Dus werd dat wiel netjes afgedekt, zodat de vijandelijke troepen voorbij marcheerden zonder een glimp van de kloosters op te vangen. Iets te euforisch en iets te vroeg namen de monniken het doek weg, zodat het voor de achterhoede van de Oirats een koud kunstje was om de kloosters te lokaliseren. Alle monniken werden gewurgd met het touw waarmee dieren samen gebonden worden als ze gemolken worden –



Erdiin Khambiin Khiid – Tempel van de Hemel (boven), paviljoentje van de hooftempel (beneden)

als het om macabere details gaat, is Batmunkh nogal precies.

Ondertussen zijn we het 46 900 ha grote natuurpark [Khögnö Khan Uul](#) binnengedrongen. Voor ons ligt Knöghö Khan, de enige granieten berg in de regio. Wat later arriveren we aan [Erdiin Khambiin Khiid](#), of wat van dat klooster nog van rest. Hoog tegen de berghegelling ontwaren we een tempeltje. Dichterbij is er een gerestaureerd gebouwtje dat als museumje dienst doet. De ruïnes van [Övgön Khiid](#) liggen onzichtbaar hoog op de berg. Alles samen oogt dat niet meteen indrukwekkend.

Dat die *Tempel van de Hemel* hoog tegen de rotsen kleeft, is niet toevallig. Tijdens de meditatie moet de ziel van de monnik immers gemakkelijk ten hemel kunnen stijgen. Dat inzicht heeft de tempel wellicht tegen de tweede verwoesting behoed. Want toen de



Ruïnes van de hoofdtempel, paviljoentje

bolsjewieken hier in de jaren dertig van de vorige eeuw te keer gingen, lieten ze de Tempel van de Hemel voor wat hij was.

Wellicht zagen ze op tegen de steile klim. Voor ons is dat uiteraard geen probleem. Dus vatten we onverschrokken de beklimming aan. Dat blijkt net iets lastiger te zijn dan bevroed. Niet in het minst omdat we het juiste pad niet vinden.

Boven in de tempel wordt onze inspanning beloond met kopieën van enkele *thangka's*, religieuze schilderijen op oprolbaar doek, van de hand van grootmeester Zanabazar nog wel. Veiligheidshalve zijn de originele stukken naar het Nationaal Museum van Ulaanbaatar overgebracht.

Het vogelperspectief op de site stelt onze appreciatie in positieve zin bij. De zandstenen ruïnes van de hoofdtempel domineren de vallei. Bomen die de afgelopen eeuwen in het



Zanabazar – Thangka's

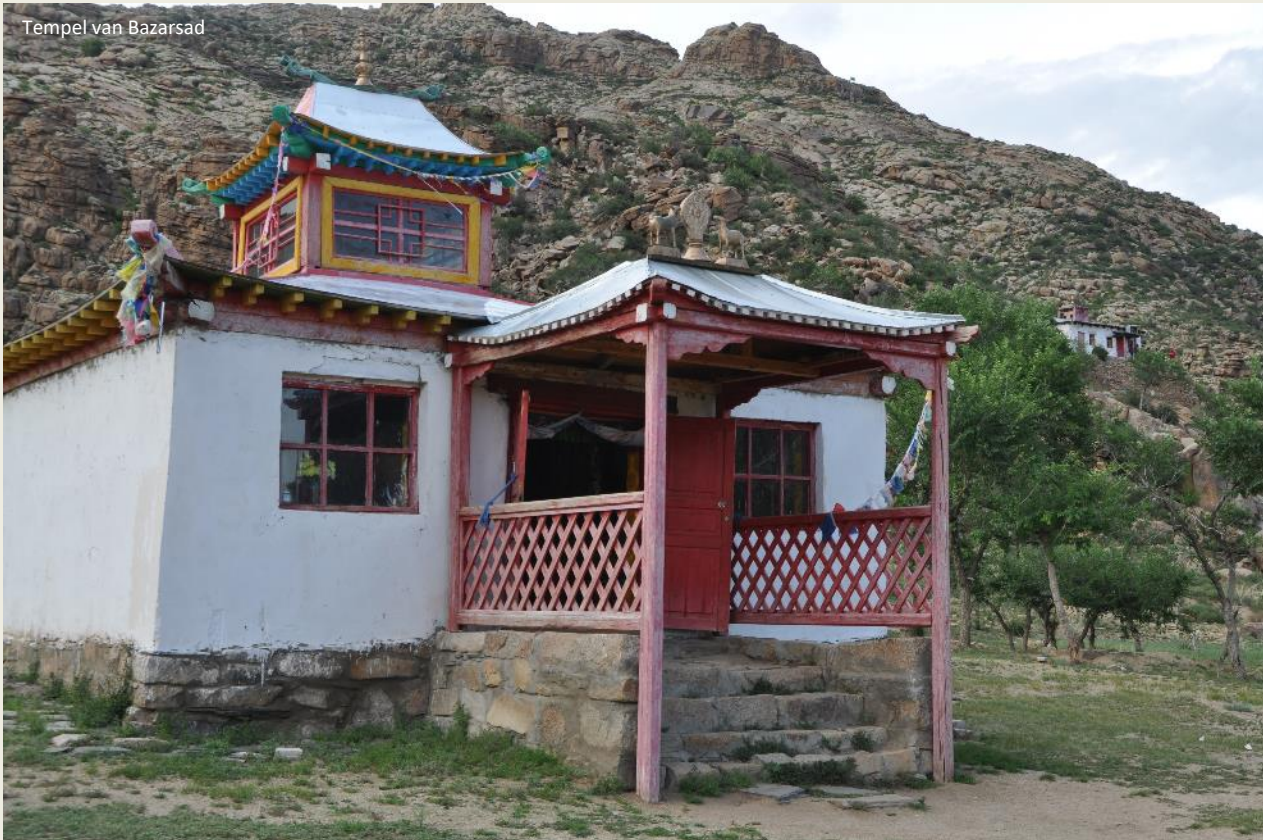


Tempel van de Hemel



Alta

Yamantaka in mystieke
vereniging (yab-yum)



Tempel van Bazarsad



Groene Tara

verwoeste heiligdom zijn gaan groeien, zijn met kleurrijke linten versierd.

Dan duikt enigszins onverwacht Alta op – kleindochter van één van de vermoorde monniken en drijvende kracht achter de restauratie van het klooster. Fier ontsluit ze voor ons haar levenswerk, terwijl haar ogen fonkelen onder haar Reebok-petje. Om te beginnen het tempeltje van de bodhisattva Vajrasattva, in Mongolië Bazarsad genoemd. Bodhisattva's zijn een soort



Tempel van Bazarsad – Gebedszaal

heiligen in het boeddhisme, ze bejiveren zich om anderen bij te staan op het pad naar verlichting. Vajrasattva helpt de gelovige bij de zuivering. In dit geval volstaat het om even een blik te werpen in zijn tempeltje en vervolgens in wijzerzin rond dat tempeltje te stappen, en zie, al je zonden zijn kwijtgescholden.

Centraal in het museumje staat een altaar. Talloze thangka's van boeddhistische beschermgoden zijn er tegen de

wanden opgehangen. Yamantaka, de strengste der beschermgoden, tekent zelfs present met een indrukwekkend beeld met negen hoofden, zestien armen en tweeëndertig voeten. Zijn favoriet godinnetje wurmt zich in yab-yum tegen zijn borst – een vorm van mystieke vereniging.

Dan duikt enigszins onverwacht Alta op – kleindochter van één van de vermoorde monniken

Van op haar thangka staart de groene tara



Altaar met balins of rituele koekjes (vooraan, wit)



Stoepa met gebedstrommels



Dharmachakra met twee herten

ons aan. Van alle tara's is zij de sterkste, zij zal al onze wensen vervullen. De witte tara daarentegen zal ons een lang en vreedzaam leven gunnen. Let op de voeten van de tara's, zegt Alta. Die zijn naar beneden gericht. Dat betekent dat deze vrouwelijke bodhisattva's voor gewone mensen toegankelijk zijn.

Steeds staan ze klaar om hulp te bieden. Ondertussen loopt het al tegen zessen aan. Toch zakken we nog even af naar [Mongol Els](#). De weidse steppe, de bergen aan de kim en de merkwaardige tarnabomen geven deze plek een uniek karakter. Zo uniek, dat

Knögnö Khan Uul er zijn beschermde status als natuurpark aan overhoudt. Nergens anders dan in Mongolië komen deze tarnabomen voor. Er worden medicinale kruiden van gemaakt.

Even na zeven zijn we terug in het gerkamp

Hoyor Zagal. Vanuit het zuidwesten komen inktzwarte wolken aanzetten, maar ze schuiven netjes oostwaarts over de bergen in het zuiden en laten ons kamp links liggen.

[Top](#)



Mongol Els



Van jongs af aan te paard



Hoyor Zagal bij volle maan

Zondag 21 juli | Hoyor Zagal

Zonnestralen scheren laag tussen de tenten door. Een staalblauwe hemel met luttele wolkjes als ornaat verwelkomt ons bij het ontwaken. Een heel bijzondere dag wordt dit, want in België neemt een zekere Filip het koninklijk roer over van een zekere Albert. Voortaan kunnen we dus met zo maar even twee koningen en drie koninginnen uitpakken. Daar heeft Batmunkh even niet van terug.

Vandaag domineert [Kharkhorin](#) ons programma. Die stad van 14 000 inwoners bevindt zich aan de oever van de Orkhon, met 1 124 km de langste rivier van Mongolië. Haar mythische uitstraling dankt de stad aan de nabijheid van de ruïnes van Karakorum, de legendarische hoofdstad van de Mongolen.

Nu moet je van die ruïnes niet te veel verwachten, bezweert Batmunkh ons meteen. Want er is letterlijk niets meer te zien.

Haar mythische uitstraling dankt de stad aan de nabijheid van de ruïnes van Karakorum, de legendarische hoofdstad van de Mongolen

Karakorum of *Zwarte Muur* is door Dzjenghis Khan gesticht, maar die had het veel te druk met het veroveren van de wereld. Dus werd Karakorum niet veel meer dan een opslagplaats. Het was wachten op Dzjenghis' zoon Ögedei Khan om de plek tot stad te zien uitgroeien. Drie kans hebben er vervolgens veertig jaar lang de scepter gezwaaid. Niet alleen was Karakorum de administratieve

hoofdstad van het rijk, het was ook een belangrijk handelscentrum. De stad lag immers op één van de vele takken van de bloeiende zijderoute.

Karakorum mocht zowel Giovanni Carpine als Willem Van Rubroek binnen haar muren verwelkomen, twee Europese zendelingen die in de 13e eeuw de verre tocht naar Mongolië maakten. Marco Polo daarentegen heeft nooit een voet in de stad gezet. Wat hem uiteraard niet belette om er in zijn fabelachtige *Il Milione* breed over uit te weiden.

Koeblai Khan zag de zaken enigszins anders dan zijn grootvader Dzjenghis Khan. Helemaal in de ban van de Chinese cultuur maakte hij in 1260 van Khanbaliq – het huidige [Beijing](#) – zijn hoofdstad en installeerde er de Yuan-dynastie. Daarmee luidde hij de

neergang van Karakorum in. Gaandeweg lieten de handelaars op de zijderoute Karakorum links liggen en trokken ze rechtstreeks naar [Xi'an](#). Toen in 1368 de Yuan door de Ming van de Chinese troon werden gestoten, keerden de Mongolen met de staart tussen de benen terug naar Karakorum.

Zes [stoepa's](#) langs de weg hebben ondertussen onze aandacht getrokken. In 2006 zouden ze door de plaatselijke bevolking opgericht zijn om de 800e verjaardag van het Groot Mongools Rijk te vieren. Van op de heuvelrug kijken we uit over de sombere steppe onder de lage grijze bewolking. De grote ovoo markeert in feite het [grenspunt](#) van drie provincies – Bulgan, Archangay en Övötchangay. Aan de voet van de ovoo tref-



fen we boeddhistische beeldjes als offerandes aan – altaartjes, paardjes en dies meer. De meeste beeldjes rusten op een bankbiljet.

Tot tweemaal toe zijn de legers van de Chinese Ming tot in Karakorum doorgestoten, zet Batmunkh zijn betoog voort, terwijl Bagi over de kaarsrechte asfaltweg verder westwaarts zoeft. De tweede keer was hun geduld op en maakten ze de hoofdstad van de Mongolen met de grond gelijk. Zo kwam er een einde aan de constante dreiging van de nomaden die twee millennia lang de Chinezen op tijd en stond het leven zuur maakten. Vanaf 1586 werden de stenen van de verwoeste stad gebruikt om iets verderop het klooster Erdene Zuu te bouwen.

Boeddhisten, moslims en Nestoriaanse christenen organiseerden zelfs theologische debatten zonder dat daar oorlog van kwam

In 1639 verplaatsten de Mongolen hun hoofdstad naar de omgeving van Ulaanbaatar. Maar nomaden blijven nomaden. Vijfentwintig keer nog zouden ze van stek veranderen vooraleer de hoofdstad haar huidige vaste stek aan de Tuul vond.

Het oude Karakorum mag dan tot een lege vlakte herleid zijn, het moderne Kharkhorin vormt nog steeds het kruispunt van twee belangrijke routes die het land van oost naar west en van noord naar zuid doorkruisen. Mede door zijn historisch karakter krijgt

Kharkhorin daarom nogal wat toeristen over de vloer. In 2004 werd een deel van de vallei van de Orkhon zelfs tot werelderfgoed uitgeroepen. Overigens hebben ook de Turken en de Oei-goeren met de ruïnes van Khöshö Tsaidam en Khara Balgas enkele tientallen kilometers verder naar het noorden sporen van hun aanwezigheid achtergelaten.

Gul strooit de ochtendzon haar stralen over de steppe als Bagi even voor negen een rustpauze houdt. Een stenen versie van *Thunpa Punshi* – een olifant, een aap, een konijn en een patrijs als vier harmonische vrienden – staat er ogenschijnlijk straal verloren langs de weg.

Reeds in de 13e eeuw trokken Europeanen er op uit om contact te leggen met Mongolië, aldus Batmunkh. En dan heeft hij het niet eens over de onontkoombare Marco Polo, maar wel over Giovanni da Pian del Carpine, die door paus Innocentius IV op verkenning werd gestuurd. Met hun brutale veroveringstochten en de verwoesting van steden zoals Kiev en Krakau hadden de Mongolen in het westen immers behoorlijk wat paniek veroorzaakt. De paus wilde wel eens weten hoe ver de ambitie van de Mongolen nog reikte en waaraan ze hun ongeëvenaard succes te danken hadden.



Thunpa Punshi –
De vier harmonische vrienden

De diplomatieke missie onder leiding van Carpine had als opdracht te achterhalen hoe de Mongolen hun leger en hun staat organiseerden, handel tussen beide continenten op gang te brengen en – wie weet – een alliantie met de Mongolen te smeden. Het westen had het immers al enkele eeuwen met de moslims aan de stok. Dan is een bondgenoot in de rug van de moslims altijd handig. En als het even kon, mocht Carpine voor het christendom ook wel wat zieltjes winnen – per slot van rekening was hij priester.

Als zwaarlijvige ouderling van 65 jaar, steeds gezeten op een ezel, moet Carpine een droomfiguur geweest zijn voor de toenmalige cartoonisten. Zonder veel problemen vroeg en kreeg hij van de Gouden Horde toestemming om vanuit Rome door het huidige

Rusland naar Karakorum te reizen. Daar ontmoette hij Güyük, de derde kan en kleinzoon van Dzjenghis Khan. Twee jaar bracht hij in de Mongoolse hoofdstad door, om met verbazing vast te stellen dat boeddhisten, moslims en Nestoriaanse christenen er vreedzaam naast elkaar leefden. Ze organiseerden zelfs theologische debatten zonder dat daar oorlog van kwam. Mongolen kerstenen, daar kon Carpine al meteen een streep door trekken.

Carpine kreeg toegang tot het hof, voerde gesprekken met Güyük en overhandigde hem een brief van de paus waarin deze zijn beklag deed over de vervelende invallen van de Mongolen waardoor zoveel onrust ontstond in het anders toch zo vredige en christelijke Europa. Eigenlijk mochten ze daar best wel eens mee ophouden, opperde de paus.

Aan duidelijkheid liet Güyüks antwoord niet veel te wensen over. *Met de zegen van de blauwe lucht zijn de Mongolen voorbestemd om te heersen over een rijk dat zich van zonsopgang tot zonsondergang uitstrekt*, zo schreef hij in zijn antwoord. Als de christenen zich daartegen zouden verzetten, zouden ze hetzelfde lot ondergaan als de andere volkeren die reeds met de Mongolen te maken kregen.

*Eigenlijk mochten de Mongolen
best wel eens ophouden met hun
invallen, opperde de paus*

Een klaterend succes kon Carpine's missie dus niet meteen genoemd worden. Toch was hij de eerste Europeaan die correcte informatie over het verre oosten bracht, aldus Batmunkh.

Na Carpine maakte de franciscaan Willem Van Rubroek zijn opwachting aan het Mongoolse hof. Ditmaal was het de Franse koning Lodewijk IX die de verkenners uitstuurde, met als belangrijkste betrachting de Mongolen een alliantie tegen de moslims aan te praten. Twee tot drie jaar verbleef hij in Karakorum en had er vele gesprekken met de kan. *Itinerarium fratris Willielmi de Rubruquis*, zijn zeer accurate reisverslag, zou tot één van de

meesterwerken van de middeleeuwse literatuur uitgroeien. Maar in zijn geopolitieke missie slaagde hij evenmin als Carpine. De Mongolen voelden zich – niet geheel ten onrechte – oppermachtig.

Tot op de dag van vandaag zijn ze in Frans-Vlaanderen hun illustere telg niet vergeten. Jaarlijks is Van Rubroecks geboortedorp **Rubroeck**, zowat halfweg tussen Duinkerken en Saint-Omer, het toneel van een *Grand Naadam*, een sportwedstrijd compleet met Mongoolse worstelaars, boogschutters en ruiters. In 2013 vindt dit spektakel op 21 juli plaats – uitgerekend vandaag dus.

Uiteindelijk verscheen Marco Polo ten tonele, de vermaardste aller wereldreizigers. Met zijn vader en zijn oom reisde hij naar het

hof van de kan, dat ondertussen van Karakorum naar Beijing overgebracht was. Tussen Koeblai Khan en Marco Polo klikte het meteen, in die mate dat Marco Polo op verzoek van de kan zeventien jaar aan diens hof verbleef en vele opdrachten voor hem uitvoerde. Dat leverde hem een schat aan informatie op, vooral over het dagelijks leven in China, Korea, India en Zuidoost-Azië.

In Europa was ondertussen oorlog uitgebroken tussen Venetië en Genua. Voor de wereldreiziger Marco Polo moet dit bij zijn terugkeer als een bespottelijke stammentwist overgekomen zijn. Dat belette Genua niet om hem als geboren Venetiaan in de gevangenis te gooien. Daar dicteerde hij het relaas van zijn belevenissen aan zijn medegevangene Rustichello da Pisa. Veel tijdgenoten

beschouwden die *Il Milione* als het fantasma van een zelfvoldane dwaas. De vele mythen en fabels waarmee het boek doorspekt is, zullen daar wel niet vreemd aan zijn.

De comfortabele asfaltweg heeft ondertussen al lang plaats gemaakt voor een gatenpiste. Even voor tienden waggelt de bus door de stadspoort van Kharkhorin. In de verte ligt **Erdene Zuu Khiid** te zonnen, één van de oudste boeddhistische kloosters van Mongolië.

Echt druk is het nog niet, oordeelt Batmunkh – op de parking staan naar schatting een vijftigtal voertuigen. Dus vatten we eerst het bezoek van het klooster aan en stappen door de westelijke poort naar binnen. Meteen overvallen ons de immense afmetingen van het complex.

En daar weet Nasaa, onze lokale gids, alles van. Een muur van 1 600 m omgeeft het gigantische terrein, zo vernemen we. Elke zijde



Kharkhorin – Erdene Zuu Khiid –
Kloostermuur met stoepa's (noord)



Westelijke poort



Kloostermuur met stoepa's (zuid)

Westelijke Zuu-tempel (Baruun Zuu)



Centrale Zuu-tempel (Boedha Zuu)



Oostelijke Zuu-tempel



telt 25 uit de kluiten gewassen stoepa's, op elk hoekpunt staan er nog twee – 108 in totaal dus, een heilig getal voor boeddhisten. Het was Abtai Sain Khan, grootvader van Zanabazar, die in 1586 het klooster liet oprichten. Met de ruïnes van het verwoeste Karakorum amper een boogscheut hiervandaan

was het niet lang zoeken naar bouwmaterial.

Al snel nam het klooster een hoge vlucht. Het werd een referentiepunt voor de boeddhistische leer in de wijde omgeving. Liefst 62 tempels werden binnen de muren opgericht, in de 19e eeuw huisden er zo'n 1 500 monniken

in driehonderd gers. In 1939 maakten de bolsjewieken een brutaal einde aan die vredige gemeenschap. Amper 18 gebouwen overleefden de furie. Luttele jaren later, in 1944, werd de site beschermd. Vandaag verblijven er nog een veertigtal monniken.

Op weg naar de Zuu-tempels passeren we de

Tsamba, een wat kleiner tempeltje, in 1675 ter ere van de vijfde dalai lama opgericht. Drie grote tempels rijzen op boven een ommuurd terras dat geacht wordt een schildpad voor te stellen – de schildpad staat immers symbool voor een lang en vreedzaam leven. De centrale trap naar het terras verbeeldt

Scenes uit de Jataka (levens van de Boedha)



Maitreya, Sakyamuni en Kassapa (niet in beeld)



Arhats





Altaar Centrale Zuu-tempel



Balins (rituele koekjes)



Beschermgod

dan het hoofd van het reptiel, in elk van de zijtrappen moeten we ons een voorpoot inbeelden. Met wat fantasie lukt dat wel.

Twee stoepa's flankeren de centrale trap. De linkerstoepa is gewijd aan Abtai Sain Khan, de stichter van het klooster, de rechter aan Tüsheet Khan Gombodorj, vader van Zanabazar. Het politieke leiderschap zat Zanabazar dus in het bloed.

De koekjes zien er meer dan behoorlijk uit, in aanmerking genomen dat ze uit 1965 dateren

Bovenbouw en dak van de drie tempels zijn volledig in hout uitgevoerd, zonder ook maar één spijker aan te wenden, verzekert Nasaa ons. Ze zijn opgedragen aan drie fasen uit het

leven van de Boeddha – jeugd, volwassenheid, ouderdom.

Zoals het hoort is de westelijke tempel, Baruun Zuu, aan de ouderdom gewijd. We treffen er een metershoog beeld aan van de Sakyamuni, de levende Boeddha, gezeten op een troon. Maitreya en Kasapa, de Boeddha's van de toekomst en van het verleden, flankeren hem. Links wijst Nasaa ons een beeltenis van de grote hervormer Tsongkhapa aan, rechts



Tsongkhapa

zijn 18 scènes weergegeven uit de Jataka, de levensverhalen van de Boeddha. Talloze afbeeldingen van Amitabha, de bodhisattva van het lange leven, sieren het plafond – hier noemen ze hem Ayusha. Het is wat drummen in de tempel, maar toch slagen we er in een blik te werpen op de vitrinekast met de fameuze *balins*, de rituele taartjes van tarwedeg versierd met kleurrijke medaillons van geiten- of schapenvet. De koekjes

zien er meer dan behoorlijk uit, in aanmerking genomen dat ze uit 1965 dateren.

Boeddha Zuu, de centrale tempel, is de oudste van het trio. Hij dateert uit 1586. Ook hier staat de Sakyamuni centraal, maar ditmaal wordt hij door Ayusha en Manal geflankeerd, als symbolen van het paradijs en van de geneeskunde. Offergiften liggen voor de Sakyamuni uitgestald, terwijl twee van zijn favoriete discipelen hem gezelschap houden. Sinister is het grote masker van de Gombogur, de zwarte Mahakala, een toornige godheid die als een strenge vader op het naleven van normen en regels toeziet.

De oostelijke tempel Zuu ten slotte is aan de jeugd gewijd. Hier wordt de Sakyamuni geflankeerd door Avalokiteshvara en Tsongkhapa.



Chinese fresco's – Luitspeler



Mongoolse fresco's



Paard en kamelen

Ooit dienden de twee zijpaviljoentjes aan de voet van het tempel terras voor gebed en meditatie. Fraaie muurschilderingen uit de 18e eeuw sieren er de muren. Ze moesten monniken bij de les houden tijdens het bidden en het mediteren. In het oostelijke paviljoentje herkennen we onder meer een bodhiboom, dat is de boom waaronder de Boeddha verlichting bereikte. Vijf godinnen stellen er de vijf zintuigen voor – zien, horen, ruiken, smaken, tasten. Ook is er een pauw afgebeeld. Een pauw eet immers giftige insecten op zonder er zelf aan ten onder te gaan – een duidelijke hint dat het kwade uitgeroeid kan worden.

Voorts hangen er enkele thangka's. Dat er zoveel thangka's en tsammaskers uit de handen van de bolsjewieken gered zijn, hebben we aan de plaatselijke bevolking te danken. Indertijd verstopten ze de kostbare objecten met gevaar voor eigen leven.

Ook gebruiksvoorwerpen en attributen van de Gombogur zijn op de muur weergegeven. Een vreemd gezicht is dat – de toornige godheid is in vol ornaat weergegeven, met de wapens in de aanslag, maar gezicht, handen, voeten ontbreken. De Gombogur zelf wordt niet weergegeven. Zo verschrikkelijk is hij.

Een fresco stelt een trap met zeven treden voor die naar een blauw vierkant leidt – het nirwana. Gewone lieden, zoals u en ik, bevinden zich op de vierde trede. Doen we het goed, dan keren we als een levensvorm op een hogere trede weer. Doen we het slecht, dan zakken we af naar het niveau van de dieren of de planten.

Gelijkaardige motieven sieren de muren van het westelijke paviljoentje – weer die bevreemdende attributen van de Gombogur – maar ditmaal zijn de schilderijen meer uitgesproken Mongools van aard. Dat vindt zijn verklaring in het feit dat deze schilderijen pas in de 19e eeuw aangebracht zijn, ook al dateert het gebouwtje van 1675.

Een boeddhistische god van de jacht, dat is de wereld op zijn kop

Heel vreemd is een grote thangka, uitgevoerd in *appliqué*, die de god van de jacht voorstelt. Een boeddhistische god van de jacht, dat is de wereld op zijn kop. Want de rechtschapen boeddhist heeft te veel respect voor het leven om vlees te eten of levende wezens te doden, laat staan om dieren moedwillig achterna te zitten teneinde ze te doden. Maar het boeddhisme en het sjamanisme zijn in Mongolië altijd al verweven geweest, weerlegt Nasaa onze



(Kleding en wapens van) Gombogur





Altanstoepa



Lavirantempel - Gebedszaal



Lavirantempel



bedenkingen, en op dit punt lopen ze samen. Nomaden doden immers enkel om te overleven.

Stof is al wat rest van het Groot Mongoolse Rijk en van zijn stichter

Door een flinterdunne regen stappen we verder noordwaarts. Via de grote witte Altanstoepa en het kleine tempeltje gewijd aan Avalokiteshvara bereiken we de grote witte Lavirantempel. Enkel deze tempel is nog in gebruik en dat zullen we geweten hebben, want binnen zitten een vijftiental monniken oerend hard te bidden.

Ritmisch dreunen ze van op hun lange, smalle strookjes papier hun soetra's af. Eén van de allerjongste monniken is aangesteld om een groen poeder te verkopen, een huisbereid, geestverruimend product. De koper krijgt er een piepklein zakje water bij, zodat hij er meteen mee aan de slag kan.

Door de noordelijke poort verlaten we het tempelcomplex en gaan in de striemende regen op zoek naar de *bixi*, de vermaarde stenen schildpad die

ooit een stele met inscripties droeg. Vier zulke monumenten telde Karakorum eertijds, op elke hoek van de stad eentje. Zo'n driehonderd meter verderop treffen we



Erdene Zuu Khiid – Bixi met blauwe khadag bij de noordelijke poort





hem aan, de borsthoge stenen kolos met rond zijn nek een *khadag*, een blauwe ceremoniële sjaal. Een leeg, pokdalig landschap strekt zich rondom ons uit. De fundamenten van Karakorum moeten hier nog in de grond zitten, maar aan de oppervlakte is zo goed als niets te zien. Stof is al wat rest van het Groot Mongoolse Rijk en van zijn stichter. Geen stad, geen burcht, geen mausoleum, zelfs geen graf herinnert aan hun exploten.

Terwijl we door het kloostercomplex naar de bus terugkeren, breekt de zon weer door de wolken. Twee Vlaamse motorrijders kruisen toevallig ons pad. In tien weken zijn ze op hun knalgele DRZ400 Safari-moto's van België naar hier gereden. Tot oktober zullen ze nog wat rondtoeren, onder meer naar Beijing, vooraleer hun moto's te verkopen en naar België terug te vliegen. Oorspronkelijk zouden ze per moto terugkeren, maar dan moeten ze weer helemaal door Iran rijden.

Daar lusten ze geen pap van, want de wegen zijn er zo vlak als een biljarttafel. Een ware nachtmerrie voor motorrijders, dat spreekt.

De veroveringen van het Groot Mongools Rijk, daar kan je als Mongool toch alleen maar trots op zijn?

Voor de lunch voert Batmunkh ons helemaal naar [Urguu Camp](#), zo'n zeven kilometer van Karkhorin verwijderd. We krijgen er onder meer *shölte khood* voorgeschoteld, de Mongoolse versie van maaltijdsoep – een hete bouillon met gekookt schapenvlees, pasta, aardappelen.

Hoog boven Karkhorin rijst het [Great Imperial Map Monument](#) uit. Moeizaam laveert Bagi zijn bus naar boven. Erosiegeulen



trekken diepe littekens door de slijkerige zandpistes. Toch slaagt Bagi er in met zijn bus de parking boven op de heuvel te bereiken.

Aan onze voeten ligt de Orkhon. Als een zilveren lint meandert de rivier rond de heuvelrug, om straks de Selenga te vervoegen die op haar beurt in het Baikalmeer zal uitmonden. Aan de andere zijde van de heuvelrug strekt Kharkhorin zich uit, met helemaal in de verte Erdene Zuu Khiid.

In 2006 was het dus achthonderd jaar geleden dat het Groot Mongools Rijk gesticht



werd. Reden te over om een protserig monument op te richten op een heuvelrug in de buurt van de voormalige hoofdstad van dat rijk, moeten de Mongolen gedacht hebben. Het hart van dat monument wordt door een kolossale *ovoo* gevormd. Daar omheen zijn drie segmenten opgetrokken van een monumentale cilindrische wand. Op elk segment geeft een reusachtige mozaïekkaart de grootste gebiedsuitbreiding weer, respectievelijk ten tijde van de Hunnen, de Turken en de Mongolen onder Koeblai Khan.

We proberen het ons even voor te stellen. Om de tachtigste verjaardag van het ontstaan van het Derde Rijk te vieren, onthult Angela Merkel deze zomer op de [Obersalzberg](#) in Berchtesgaden een protserig monument. Mozaïekkaarten geven de grootste



Maquette van het oude Karakorum

gebiedsuitbreiding van het Duitse rijk weer ten tijde van de eerste en de tweede wereldoorlog. Het kot zou te klein zijn – niet alleen in Europa overigens. Aan die bedenkingen krijgt Batmunkh kop noch staart. De veroveringen van het Groot Mongools Rijk, daar kan je als Mongool toch alleen maar trots op zijn?

Bagi heeft zijn bekomst van de rit naar boven en probeert een andere piste uit om de heuvel af te rijden. Maar dat loopt slecht af.

Het rechterachterwiel verslikt zich in een van de diepe erosiegeulen. Achteraan rust het chassis van de bus zelfs op de grond.

Een schop zou hier aardig van pas komen, maar dat artefact blijkt geen deel uit te maken van de standaarduitrusting van een Mongoolse bus.

Onverdroten gaat Bagi met een stel krikken aan de slag. De spanhoogte van die krikken volstaat bijlange niet, maar daar weet hij wel raad mee. Hij krikt het chassis op tot er onder het achterwiel ruimte vrijkomt. Daar klopt hij dan enkele stenen onder. Vervolgens laat hij het wiel tot op de stenen zakken zodat de krik vrij komt. Dan schuift hij een houten blok onder de krik en krikt opnieuw het chassis

omhoog zodat er een tweede laag stenen tussen kan. Met de hoop stenen onder het wiel groeit geleidelijk ook onze hoop dat we hier ooit uit geraken.

Uit de maquette van het oude Karakorum komt de religieuze tolerantie van de Mongolen tastbaar naar voren

Vanuit haar huisje, helemaal beneden in de buitenwijken van Karkhorin, heeft een dame onze sores opgemerkt. Prompt klimt ze langs de helling naar boven. Een ramptoerist kunnen we nu even missen als kiespijn. Maar dat is haar intentie niet, in haar rechterhand draagt ze een kostbaar kleinood mee – een heuse schop. Op de Mongoolse steppen is de solidariteit omgekeerd evenredig met de bevolkingsdichtheid.

Met die schop kan Bagi vlot de aarde net voor het wiel afgraven. Even later wurmt de bus zich met een lichte duw en met veel applaus uit de put. Minder dan een half uur heeft de tegenspoed geduurd.

Fonkelnieuw is het [Kharkhorin Museum](#), waar lokale artefacten fraai gepresenteerd worden. Het steentijdperk en het bronstijdperk komen er aan bod, maar ook wat ze hier de *oude staten* noemen – Hunnen, Khitan, Oeigoeren, Turken. En uiteraard het Groot Mongools Rijk.

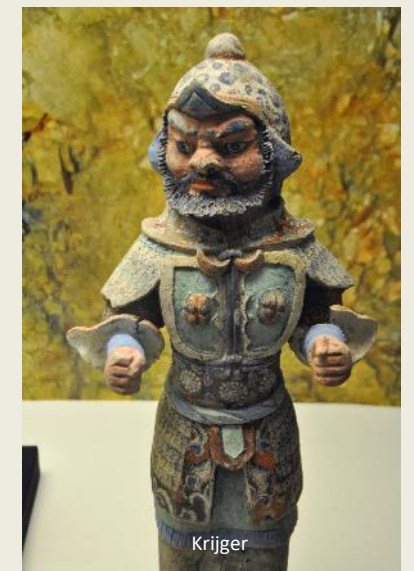
Met hun opgerichte platte stenen lijken de grafmonumenten uit de bronstijd wel *mini-Stonehenge's*. Uit de maquette van het oude Karakorum komt de religieuze tolerantie van de Mongolen tastbaar naar voren – op een steenworp van elkaar herkennen we de islamitische moskeeën, de boeddhistische



Kharkhorin Museum – Schatten van Shoroon Bumbagar – Krijger



Mythisch dier



Krijger



Schatten van Shoroon Bumbagar – Vrouwenfiguur



Vrouwenfiguur



Mannenfiguur



Vrouwenfiguur

tempels, de Nestoriaans-christelijke kerk. In het midden van de 13e eeuw moeten hier tien- tot vijftienduizend mensen gewoond hebben. Dat de stenen woningen er over vloerverwarming beschikten, verrast ons.

Maar het is de tijdelijke tentoonstelling van de schatten van Shoroon Bumbagar waar de grootste fascinatie van uitgaat. Pas in 2011 werd dit graf van een Turks edelman uit de 7e eeuw blootgelegd. Een aarden heuvel in de vorm van een ger met een doormeter van 25 m markeerde de toegang tot het graf.

Vandaar leidde een 42 m lange gang met meer dan veertig muurschilderingen naar de grafkamers – 7,5 m onder de begane grond.

Honderden artefacten werden in twee zijkamers gevonden en zijn nu in het museum uitgestald. We vergapen ons aan tientallen aardewerkfiguurtjes met telkens een ander gelaat en andere kledij, metalen gebruiksvoorwerpen, gouden sieraden, en zelfs muntstukken uit het



Muntstuk

verre Byzantium.

Even werpen we van op de brug nog een laatste blik op de brede Orkhon en zetten dan om half zes de terugtocht in. Vijfendertig minuten vergt het Bagi om het onverharde traject van 16 km tot aan de péage af te leggen. Vanaf dan zoeven we vlotjes door de steppe.

Weer neemt Bagi zijn rustpauze bij de stenen *Thunpa*

Punshi. Als om Batmunkhs betoog over de alomtegenwoordigheid van de steppemuis te bewaarheden, rennen tientallen muizen alle richtingen uit zodra we een voet buiten de bus zetten.

Donkergrijze regenwolken achtervolgen ons vanuit het westen, maar slagen er niet in om hun vracht boven ons te droppen. Even voor acht bereiken we Hoyor Zagal. Vanaf tien uur begint het dan toch te regenen.

[Top](#)

Maandag 22 juli | Hoyor Zagal – Ulaanbaatar

Een grijs wolkendek vult de hemel. Na een vroeg ontbijt vatten we om half zeven reeds de rit naar Ulaanbaatar aan. Toch zijn we er niet helemaal gerust in. Niemand heeft vanmorgen melk over de wielen van de bus gesprekend – een traditioneel Mongools offer aan de hemelgeesten, om ze gunstig te stemmen voor een lange reis. Als dat maar goed afloopt.

Geen hond zou heden ten dage Nicolai Przewalski nog kennen, ware het niet dat deze Wit-Russische kolonel en ontdekkingsreiziger in de 19e eeuw op één van zijn reizen door Mongolië de schedel en de huid van een paard cadeau gekregen had. Terug in Rusland stelde hij vast dat dit geen gewoon paard kon zijn. De schedel was groter, de romp zwaarder, de staart korter en de poten vertoonden strepen zoals een zebra. Tegenwoordig weten we bovendien dat deze paarden van 66 chromosomen voorzien zijn in plaats van de gebruikelijke 64.

Die eerste groep overleefde de winter niet, maar Bouman hield vol

Mongolen noemen deze paarden *takhi*, wij kennen ze sedertdien als *przewalskipaarden*. Volgens Batmunkh zijn het de enige echt wilde paarden ter wereld. Bij

het begin van de 20e eeuw waren ze er zo na uitgestorven. Vooral de jacht was daar debet aan. Veeboeren zagen het immers niet zitten dat deze wilde paarden zich met hun gedomesticeerde kuddes mengden. Omstreeks 1900 repten enkele rijke verzamelaars zich naar een uithoek van de Gobi om er gauw nog een handvol te vangen.

Eén van die paarden stond weg te kwijnen in de [zoo van Praag](#). Daar trok het in 1970 de aandacht van de Nederlandse Ina Bouman, die er met haar kersverse man Piet Wit op huwelijksreis was. Prompt besloten ze zich volledig te wijden aan de voortplanting. Van przewalskipaarden, wel te verstaan.

Dat had nog heel wat voeten in de aarde,

maar in 1992 werden dan toch de eerste twaalf paarden in het wild uitgezet en een jaar later werd in dit gebied het nationaal park van Khustain Nuruu gecreëerd. Die eerste groep overleefde de winter niet, maar Bouman hield vol en liet op drie plaatsen nieuwe paarden uitzetten – Khustain, Zuidwest-Gobi en West-Mongolië. Tegenwoordig voelen 280 przewalskipaarden zich in de heuvels van Khustain thuis. Een leefbare populatie heb je al vanaf 50 exemplaren. Het zit dus wel snor met die przewalskipaarden in Khustain.

Overigens omvat het project in Khustain het hele ecosysteem, dus ook wolven, beren en herten. De lokale bevolking wordt bij de ontwikkeling betrokken en vaart er wel bij. Speciale toeristische programma's, bijvoorbeeld leven met nomaden, worden aangeboden.

Maar de rit naar Khustain houdt ons nog een tijdje bezig, dus zet Batmunkh voor het laatst zijn professorenmuts op om ons over het Mongools onderwijsstelsel te onderhouden. Daar heeft hij geen goed woord voor veul. Eerst heb je vier jaar lager onderwijs, dan vier jaar lager secundair onderwijs en ten slotte vier jaar hoger secundair onderwijs. Maar de leraren zijn zeer slecht opgeleid en verdienen amper 225 euro per maand.





Waar de weg de [Badin Gol](#) kruist, waadt net een imposante kudde van wel honderd paarden door het water. Pittoreske beelden levert dat, daar moet het Mongools onderwijsstelsel even voor wijken.

Dus zoeken leraren een job die beter betaald wordt, vernemen we even later. Ze openen bijvoorbeeld een winkeltje of beginnen een carrière als... toeristische gids. Wil je in Mongolië hoger onderwijs aanvatten, dan moet je een ingangsexamen afleggen. Haal je daar 650 punten, dan kom je aanmerking om leraar te worden. Haal je 860 punten, dan liggen medische studies in het verschiet. Leraren zijn dus eigenlijk losers.

Net voor half acht schrikt een luide knal ons op. Bagi zet de bus aan de kant en gaat op onderzoek uit. Van het dubbele achterwiel aan de linkerkant heeft de band van het binnenste wiel het begeven. Zie je wel, dat komt

er van, over die band is vanmorgen geen melk gesprenkeld. Geen nood, amper negen kilometer verderop bevindt zich een tankstation. Daar zal Bagi het wiel wel even vervangen.

Leraren staan in Mongolië zeer laag op de sociale ladder, gaat Batmunkh onverstoorbaar verder. In China daarentegen staan leraren ongeveer op hetzelfde sociale niveau als artsen. Ze verdienen er goed en zijn gegeerde partijen op de huwelijksmarkt. Dat laatste heeft Batmunkh zelf kunnen vaststellen in het Chinese Harbin waar hij milieuwetenschappen studeert, zo begrijpen wij tussen de regels.

Zie je wel, dat komt er van, over die band is vanmorgen geen melk gesprenkeld

Aan de universiteit is de situatie zo mogelijk

nog erger dan in het secundair onderwijs. Jaar na jaar leggen de studenten geen examens af, ze stellen alles uit tot het laatste jaar. Proffen betalen voor goede punten bij de examens is schering en inslag.

De unief kost 750 euro per jaar, de technische hogeschool 1 050 euro en een medische opleiding 1 200 euro. Studenten kunnen aanspraak maken op een toelage van 45 euro per maand, maar een recente wetenschappelijke studie – anoniem uiteraard – zou uitgewezen hebben dat meer dan de helft van dat geld naar drank en drugs gaat.

Het tankstation maakt zijn opwachting, Bagi gaat aan de slag om het defecte wiel te vervangen. Hij demonteert het buitenwiel, om vast te stellen dat het binnenwiel met een ander type schroef op zijn plaats gehouden wordt. Daar heeft hij de juiste moersleutel niet voor. Hij doet rondvraag bij enkele

chauffeurs, hij laat een jeep stoppen, maar niemand kan hem de juiste sleutel bezorgen. Er zit niets anders op dan het defecte binnenwiel te laten zitten waar het zit en het buitenwiel terug te monteren. Dat inzicht heeft ons drie kwartier gekost. Noodgedwongen zal Bagi zich trager dan voorheen door de resterende 218 km werken.

Batmunkh is nog niet klaar met zijn requisitoir tegen het Mongoolse onderwijssysteem. Bedrijven hebben geen vertrouwen meer in diploma's van het hoger onderwijs. Ze laten pas afgestudeerden daarom een drietal maanden op proef werken, zodat ze kunnen zien wat voor vlees ze in de kuip hebben.

Didactisch materiaal, audiovisuele media en computers zijn zo goed als onbestaande in de klassen. De gangbare praktijk bestaat er in dat de leraar uit een boek voorleest en dat de



leerlingen neerpennen wat ze denken gehoord te hebben. Recent is men weliswaar experimenteel gestart met wat Batmunkh het Cambridgesysteem noemt – 30 % theorie, 70 % ervaringsgericht onderwijs.

Een handvol privéscholen bieden oerdegelijk onderwijs aan. Dat gebeurt dan in samenwerking met Groot-Brittannië of Japan. Goed betaalde, buitenlandse leraren onderrichten er onder meer Engels en Japans. Het hoeft niet te verbazen dat zulke scholen peperduur zijn. Voor de British School in Ulaanbaatar moet je elk jaar 9 750 euro afdokken. Dat leidt dan weer tot elitair onderwijs.

Toch blijft het secundair onderwijs niet gespeend van hervormingen – waar hebben we dat nog gehoord. In 1992 was Batmunkh zelfs een bevoorrecht getuige van zulk hervormingsproces, al noemt hij zich zelf liever een

slachtoffer ervan. Het onderwijs in het Russisch en het Engels werd dermate opgeschroefd dat hij geen Mongools meer leerde, en te weinig wiskunde en wetenschappen kreeg. Dat tekort heeft hij later moeten bijspijkeren.

Amper drie miljoen inwoners telt het land, toch zijn er liefst 628 hogescholen, instituten en universiteiten. Zulke versnippering leidt tot aanzienlijk kwaliteitsverlies. De privéscholen zijn bij verre in de meerderheid, want niets is in Mongolië gemakkelijker dan zo'n school opzetten. Controle op de leerplannen of op het onderwijsniveau is er immers niet. Juristen en economen worden bij de vleet opgeleid, maar daar heeft het land geen behoefte aan, aldus Batmunkh. Wat het land nodig heeft, zijn technici.

Met een kruissnelheid van 50 kilometer per uur bollen we verder oostwaarts. Ons tijdschema komt zwaar onder druk te staan. Met nog ruim 80 km voor de boeg tot Ulaanbaatar slaan we om kwart na elf de zandweg in naar het nationaal park van [Khustain Nuruu](#). Twee actiepunten staan nog op ons wenslijstje – binnen drie kwartier minstens één przewalskipaard spotten en vervolgens lunchen. Hopelijk houdt het achterwiel het vol op de onverharde pistes.

Onversaagd gaat Bagi er met zijn kreupele bus op de glibberige slijkpiste achteraan

Amper twintig minuten later is het bingo. Op de helling aan de overkant van de vallei lijken zwarte stippen zich op paardachtige wijze te gedragen. Maar onze verrekijkers onthullen

ongenaadig de ware identiteit van de stippen – ordinaire koeien zijn het.

Door de grote poort rijden we het park binnen en zetten onze zoektocht verder. Nog eens een kwartier later is het weer bingo. Hoog op een helling spotten we vier paarden. Prompt spurten we tegen de helling op, om hijgend vast te stellen dat het weer koebeesten zijn.

Het zit ons tegen. Slijkerige pistes, een kreupele bus en tijdgebrek maken ons voornemen schier onhaalbaar. Dan kruisen we twee jeeps. De inzittenden beweren enkele kilometers verderop twee (2) przewalskipaarden gezien te hebben. Onversaagd gaat Bagi er met zijn kreupele bus op de glibberige slijkpiste achteraan.

En inderdaad, in de blessuretijd ontwaren we plots als een vage stip in de verte één (1) przewalskipaard. Behoedzaam trachten we



te voet te naderen. Het paard is zich van onze nabijheid niet bewust. Maar een jeep met luidruchtige Mongolen laat zich niet intomen en nadert te dicht. Het paard maakt zich uit de voeten en verdwijnt achter een heuvel. Wij verdwijnen naar [Hustain Restaurant](#) aan de poort van het park, waar ze een buffettafel klaar hebben staan voor ons.

Onze laatste rit door de onmetelijke steppen van Mongolië wordt aan de rand van de hoofdstad in politiecontroleposten en files gesmoord.

Ulaanbaatar en Mongolië, het blijven twee totaal verschillende werelden.

[Top](#)



Jaak Palmans
© 2013, 2017

Lees het vervolg in (6/7)
[Slechts twintig minuten van Mongolië](#)